

O ABORDARE REALISTĂ A RELAȚIILOR DE PUTERE DINTRE SUA ȘI RUSIA ÎN CONTEXTUL ORDINII MONDIALE ACTUALE

Lect.univ.dr. Eugen LUNGU

Universitatea „Titu Maiorescu”, București

După aproape trei decenii de epocă unipolară care au urmat căderii Zidului Berlinului, în care Statele Unite ale Americii au fost unica superputere din sistemul de relații internaționale, s-a trecut, în mod treptat, la o epocă multipolară, în care puterea mondială este distribuită între mai mulți actori ai politicii mondiale. Statele Unite ale Americii și Federația Rusă sunt două dintre marile puteri ale noii epoci multipolare, state ale căror raporturi geostrategice vor influența modul în care se va configura și va evolua ordinea mondială în secolul al XXI-lea. Opoziția Rusiei la acțiunile Washingtonului în epoca post-Război Rece este una dintre cauzele care au determinat trecerea la o epocă multipolară în sistemul internațional. Vom încerca să prezentăm, în cadrul acestui studiu, din perspectiva școlii realiste, pe scurt, dinamica raporturilor de putere dintre SUA și Federația Rusă, în contextul începutului epocii multipolare în politica internațională.

Cuvinte-cheie: putere militară, ordine mondială multipolară, școala realistă, terorism, putere nucleară.

INTRODUCERE

Sfârșitul Războiului Rece a reprezentat, din perspectiva teoriei relațiilor internaționale, momentul încheierii epocii bipolare și trecerea la un sistem unipolar de putere cu Statele Unite ale Americii, drept unica superputere a politicii mondiale. Se încheia o epocă de peste patru decenii în care, în ciuda unor crize majore dintre Vest și Est, nu s-a înregistrat nicio confruntare militară de proporții între Statele Unite și URSS, o perioadă istorică ce a oferit o serie de argumente teoretice pentru o parte a cercetătorilor politicii mondiale în demersul lor de a considera sistemele bipolare ca fiind cele mai stabile pentru pacea mondială. În același timp, dispărea de pe scena istoriei URSS, unul dintre cei doi piloni ai echilibrului de putere din perioada Războiului Rece, și apărea un alt actor statal, Federația Rusă, cea care avea să înlocuiască, în organizațiile internaționale, fosta URSS, dar și să moștenească uriașul arsenal nuclear deținut de puterea sovietică.

Disoluția Uniunii Sovietice în decembrie 1991 și prăbușirea blocului comunist din Europa Centrală și de Est au redeschis dezbateră, în spațiul teoretic al relațiilor internaționale, asupra polarității sistemului, având în vedere schimbările spectaculoase care s-au produs în distribuția puterii la nivel mondial. Epoca post-sovietică s-a caracterizat, în primul rând, prin dominația unilaterală a puterii Statelor Unite în sistemul internațional, precum și prin eforturile continue ale Washingtonului de promovare a principiilor și valorilor ordinii liberale pe o suprafață cât mai mare a planetei. Puterea uriașă a Statelor Unite în plan politic, economic, militar, tehnologic etc. a făcut ca Washingtonul să impună propria viziune privind conducerea politicii mondiale, chiar dacă, în multe situații, interesele americane au intrat în coliziune cu cele ale unor puteri regionale, cum au fost Federația Rusă și China.

Deși, într-o parte însemnată a lumii, s-a manifestat opoziție față de politicile globale ale americanilor în domeniul politic, economic și al securității, în contextul strategiei SUA, pentru implementarea valorilor specifice ordinii liberale, Washingtonul a creat deseori impresia că poate acționa ca un guvern mondial, mai ales datorită capacității sale uriașe de a proiecta puterea militară în orice loc al planetei. Desfășurarea, de către puterea americană, a unor operații militare

INFORMAȚII ȘI SECURITATE

cu caracter umanitar, ca soluție pentru a limita proporțiile unor catastrofe umanitare și a pune capăt conflictelor armate din unele regiuni ale lumii, este una dintre caracteristicile importante ale perioadei unipolarismului Statelor Unite din epoca post-Război Rece.

Implicarea armată a Washingtonului în rezolvarea unor crize umanitare, dar și în combaterea terorismului, în Balcani, Africa de Nord, Asia Centrală și Orientul Mijlociu, în anii epocii unipolare, din perspectiva manifestării sale ca unică superputere în politica mondială, chiar dacă a avut efecte benefice pentru anumite categorii de populații care au suferit din cauza unor războaie locale sau a unor regimuri dictatoriale, a condus și la un sentiment de respingere a puterii excesive a Statelor Unite din partea unor state și puteri emergente ca Rusia și China. Astfel, războaiele din Kosovo și din Libia, la care au participat și forțe ale NATO, ca și cele din Irak și Afganistan, bazate pe coaliții de state conduse de către SUA, au fost evenimente care au creat un sentiment de insecuritate pentru unele state situate în zone apropiate operațiilor militare, pe de o parte, dar care au amplificat aspirația către multipolarism a unor puteri regionale, pe de altă parte. De asemenea, războiul din Irak, din anul 2003, declanșat de Washington fără a avea la bază motivații temeinice, așa cum s-a dovedit ulterior, a reprezentat, în ultimii ani, o temă sensibilă pentru diplomația publică a SUA, în încercarea de a motiva rațiunile care au condus la acest război, care a transformat geopolitica Orientului Mijlociu.

Venirea la putere a președintelui Vladimir Putin, la începutul anului 2000, a marcat debutul unei epoci de reviriment al Rusiei în politica mondială, în care Kremlinul a adoptat, în mod treptat, strategii de securitate și de politică externă care au vizat slăbirea influenței globale a Statelor Unite și au favorizat trecerea către un sistem internațional multipolar.

Asumarea, de către Statele Unite, a unor obiective strategice îndrăznețe, orientate împotriva terorismului internațional, pe de o parte, sau schimbarea de regim în unele state care sprijineau rețele teroriste globale, pe de altă parte, au necesitat consumuri de resurse umane, materiale și financiare uriașe de partea Washingtonului, conducând, în același timp, la crearea unei atitudini ostile într-o serie de state ale lumii față de politica externă și de securitate a SUA. Extinderea NATO către zona centrală și estică a Europei, către acele regiuni care au aparținut sferei de influență sovietică, precum și transformarea Alianței Nord-Atlantice în conformitate cu noile tendințe și evoluții din mediul global de securitate, au fost percepute de către Moscova ca o amenințare la adresa securității statului rus.

Nu puțini sunt autorii de lucrări din domeniul relațiilor internaționale care susțin faptul că epoca unipolarismului Statelor Unite s-a încheiat, iar în prezent, lumea se află la începutul unei epoci multipolare. În acest spațiu de abordări teoretice, se înscrie și articolul publicat în vara anului 2019, în *Foreign Affairs*, al cunoscutului specialist american în științe politice Fareed Zakaria, în care se afirmă: „În mod neașteptat, în ultimii doi ani, hegemonia americană a murit. Epoca dominației Statelor Unite a fost o epocă scurtă, o epocă impetuoasă, de aproximativ trei decenii marcate de două momente, fiecare cu declinul lor. S-a născut pe fondul prăbușirii Zidului Berlinului, în 1989. Sfârșitul sau, mai bine spus, începutul sfârșitului a fost o altă cădere, cea a Irakului, în 2003, și destrămarea lentă de atunci”¹.

În spiritul acestei afirmații a lui Fareed Zakaria, dar și al altor cercetători care consideră că, în prezent, politica mondială este una multipolară, vom încerca să prezentăm câteva aspecte privind raporturile de putere dintre SUA și Federația Rusă, acum, când politica mondială a încetat să mai fie dominată doar de superputerea americană. Demersul nostru se va concentra pe prezentarea succintă, în perimetrul gândirii realiste, a conceptului de *ordine mondială*, dar și pe reliefaarea raporturilor de putere politică și militară dintre SUA și Federația Rusă, în contextul noului sistem internațional multipolar.

REPERE ALE GÂNDIRII REALISTE PRIVIND CONCEPTUL DE ORDINE MONDIALĂ

Conceptul de *ordine mondială* este frecvent utilizat de către cercetătorii relațiilor internaționale, din diverse școli de gândire, mai ales pentru faptul că fiecare tip de ordine mondială are anumite particularități din perspectiva fenomenelor și proceselor politice, sociale, economice, militare etc., concrete, pe care le cunoaște politica mondială, dar și o serie de caracteristici specifice pentru afacerile interstatale. Astfel, nu puține sunt definițiile atribuite conceptului de *ordine mondială*, pe care le-am identificat în diverse lucrări de specialitate, definiții care surprind, din punct de vedere teoretic, elemente specifice diverselor tipuri de ordine mondială cunoscută de omenire, începând cu cea westfalică, instituită în secolul al XVII-lea, și ajungând la ordinea multipolară, începută la sfârșitul deceniului doi al secolului al XXI-lea².

¹ Fareed Zakaria, *The self-destruction of American Power. Washington squandered the unipolar moment*, în *Foreign Affairs*, iulie-august 2019, pe site-ul https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-06-11/self-destruction-american-power?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_content=20190611&utm_campaign=FA%20Today%20061119%20Issue%20Release:%20What%20Happened%20to%20the%20American%20Century?&utm_term=FA%20Today%20-%2020112017.

² Sunt numeroși autori din domeniul relațiilor internaționale care sunt de părere că epoca unipolară, a hegemoniei americane, a durat aproximativ trei decenii și, practic, se poate spune că, la nivelul anului 2019, această perioadă istorică s-a încheiat.

În cadrul acestui studiu, ne-am oprit asupra câtorva dintre abordările teoretice ale ordinii mondiale din perspectiva școlii realiste.

Pentru unul dintre remarcabilii reprezentanți al realismului politic, Henry Kissinger, eminent diplomat și autor de lucrări de referință în domeniul politicii mondiale, „Ordinea mondială poate fi definită ca fiind concepția unei regiuni sau a unei civilizații despre ce anume înseamnă rânduiești juste și despre distribuția de putere considerată aplicabilă întregii lumi”³. Un derivat teoretic al ordinii mondiale îl reprezintă ordinea internațională, care, conform opiniei lui Kissinger, înseamnă aplicarea concepției cu privire la ordinea mondială la nivelul unei părți suficient de mari din suprafața terestră, care să afecteze echilibrul global de putere. Așadar, deducem din definiția lui Kissinger că, în viziunea realistă, orice sistem de ordine internațională presupune o serie de norme, reguli și limitări convenite în comun de către actorii statali care sunt parte la acel tip de ordine, cu scopul realizării echilibrului de putere, concept fundamental al școlii realiste. Pentru realizarea a două dintre dezideratele fundamentale al realiștilor, respectiv menținerea unei balanțe de putere echilibrate în sistemul internațional și stoparea tendințelor hegemonice ale unor actori din sistem, ordinea mondială gândită de realiști nu exclude și o serie de constrângeri, aplicate de state sau de alianțe, vizând actorii statali care încearcă să dezechilibreze sistemul.

Școala realistă oferă și alte definiții interesante ale ordinii mondiale în care regăsim explicarea relațiilor dintre state din perspectiva naturii umane, dar și a raporturilor de putere dintre actorii statali. Astfel, John J. Mearsheimer, cel mai de seamă reprezentant al realismului ofensiv, aprecia, în urmă cu aproape două decenii, că „Ordinea mondială care se instituie la un moment dat este produsul secundar al comportamentului egoist al marilor puteri din sistem. Cu alte cuvinte, configurația sistemului este consecința neintenționată a competiției pentru putere dintre marile puteri, nu rezultatul acțiunilor concertate ale statelor pentru organizarea păcii”⁴. Definiția lui Mearsheimer este interesantă mai ales pentru faptul că, în viziunea sa, marile puteri nu-și proiectează, în mod deliberat, un anumit tip de ordine mondială, ci acea ordine este un rezultat al acțiunilor lor de maximizare a puterii, o consecință a competiției pentru acumularea de putere cât mai multă din cea mondială.

³ Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, Editura Rao, București, 2015, p. 15.

⁴ John J. Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță. Realismul ofensiv și lupta pentru putere*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2003, p. 40.

Așadar, ordinea westfalică din secolul al XVII-lea nu a fost un „ceva” antecalculat de marile puteri ale epocii respective, la care visau combatanții atunci când au declanșat acel război pustiitor, ci a rezultat ca urmare a încheierii Tratatului din Westfalia, odată cu încheierea Războiului de treizeci de ani, prin care s-au configurat raporturile de putere dintre actorii statali participanți la război și s-au stabilit o serie de principii obligatorii de respectat pentru statele combatante.

Abordând aspectele esențiale ale istoriei strategice, în cele două secole care au urmat Revoluției Franceze, reputatul specialist în relații internaționale Colin S. Gray se oprește și asupra conceptului de *ordine mondială*, pornind de la ideea esențială că războaiele își au originea în perioadele interbelice, adică în acele epoci în care se crezuse de către o parte a actorilor internaționali că se instituise o ordine mondială stabilă. Considerându-l un concept destul de contestat, Colin S. Gray opinează că ordinea internațională se referă la „un tipar stabil al relațiilor dintre state, care exprimă interese, valori și norme considerate acceptabile de către principalele state (...). Este necesar să înțelegem ordinea internațională sub trei aspecte. Mai întâi, într-un sens pur și simplu descriptiv: care este sau care a fost ordinea internațională? În al doilea rând, este un concept normativ: cum ar trebui să fie? În al treilea rând, într-un mod prescriptiv: cum poate fi îmbunătățită?”⁵. Autorul este de părere că această definiție, prin elementele pe care le conține, reflectă ordinea mondială post-Război Rece, în aceeași măsură cum se pretează și pentru alte ordini mondiale pe care le-a cunoscut omenirea, cum au fost cele instituite după 1815 sau după 1945.

Comparația pe care Colin S. Gray o face între ordinea mondială unipolară, post-Război Rece, și celelalte ordini mondiale pe care le-a cunoscut istoria lumii după Revoluția Franceză este deosebit de interesantă, mai ales prin raportare la fenomenul război, pe care autorul îl tratează cu multă acuratețe în lucrările sale de referință. Astfel, ordinea mondială unipolară care a urmat căderii Zidului Berlinului nu este rezultatul unui război adevărat și nu s-a decis ca urmare a unei conferințe de pace, așa cum se poate spune despre alte ordini mondiale cunoscute în istoria politicii mondiale.

Considerând că ordinea mondială nu înseamnă neapărat pace, așa cum se poate constata din studiul istoriei relațiilor internaționale, Gray afirmă că ordinea internațională „există și funcționează suficient de bine atunci când statul principal și alți jucători sunt capabili să își urmărească și să își protejeze interesele

⁵ Colin S. Gray, *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 305.

pe anumite căi și într-un grad pe care toți sau majoritatea le consideră acceptabile”⁶. De asemenea, acesta susține că, dacă într-un anumit tip de ordine mondială, puterea nu mai este distribuită echilibrat, iar un stat sau o coalitie de state sunt percepute ca destabilizatoare ale ordinii mondiale, atunci celelalte puteri din sistemul internațional se vor uni, mai devreme sau mai târziu, pentru a îngrădi actorii care pun în pericol stabilitatea sistemului. Astfel, privind sistemul de relații internaționale actuale din perspectiva realismului politic, această ultimă idee, susținută de Colin S. Gray, o regăsim în parteneriatul strategic dintre Rusia și China, relație tot mai strânsă între două mari puteri ai scenei mondiale care are ca scop, pe de o parte, contrabalansarea uriașei puteri a Statelor Unite, iar pe de altă parte, contestarea ordinii liberale pe care a dezvoltat-o, pas cu pas, Washingtonul în plan politic, economic, cultural etc., de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial și până în prezent.

UNELE ASPECTE ALE RAPORTURILOR DE PUTERE DINTRE SUA ȘI RUSIA LA ÎNCEPUTUL NOII ORDINI MONDIALE MULTIPOLARE

Încă de acum un sfert de secol, la începutul epocii post-sovietice, Henry Kissinger aprecia că sistemul internațional al secolului al XXI-lea va înregistra o evoluție contradictorie, fiind marcat, pe de o parte, de fragmentare, dar și de o globalizare accentuată, pe de altă parte. Însă, ordinea mondială a acestui secol, asemănătoare cu cea europeană din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, opinează Kissinger, va conține cel puțin șase mari puteri: Statele Unite, Europa, China, Japonia, Rusia și, probabil, India⁷. Este viziunea unui realist, una dintre marile personalități ale diplomației mondiale din secolul trecut, care a anticipat corect faptul că perioada dominației americane în politica internațională în epoca post-Război Rece nu se va prelungi foarte mult, urmând să fie înlocuită cu un sistem multipolar.

În contextul raporturilor de putere dintre Washington și Moscova, deși au fost implicate domenii diverse în ultimele trei decenii, o relevanță deosebită pentru politica mondială o au raporturile de putere dintre sectoarele politic și cel militar ale celor două state, cu influențe asupra balanței de putere globală, dar și a unor balanțe de putere regionale. Pentru că resursele de putere ale SUA și ale Rusiei sunt deosebit de importante în aceste două sectoare, existând o competiție reală între aceste două mari puteri din acest punct de vedere, considerăm că raporturile

⁶ *Ibidem*, p. 306.

⁷ Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura All, București, 2013, p. 21.

de putere dintre Washington și Moscova în spațiul politic și militar au o influență foarte mare asupra politicii internaționale în epoca post-Război Rece. Prezentând, în continuare, o serie de elemente care vizează raporturile de putere dintre cele două state, din perspectivă politică și militară, cred că se poate deduce cum se prezintă, în general, noua ordine mondială bazată pe multipolaritate.

Atât SUA, cât și Rusia au avut în vedere, în cele trei decenii post-Război Rece, să dețină o cantitate de putere cât mai mare din puterea mondială, pe de o parte, dar și să-și facă aliați importanți, relevanți din punct de vedere geopolitic, pentru a se sprijini reciproc în virtutea unor interese și obiective comune, pe de altă parte. Chiar dacă, la începutul anilor '90, se poate spune că relațiile ruso-americane au fost mult mai relaxate, comparativ cu perioada Războiului Rece, pe măsura trecerii timpului, începând cu al doilea mandat al președintelui Vladimir Putin, s-au accentuat rivalitățile geopolitice dintre Moscova și Washington, dezacordurile ruso-americane apărând tot mai frecvent pe agenda politicii globale.

Analizând raporturile de putere militară dintre SUA și Rusia din perspectiva școlii realiste, în noua epocă multipolară, credem că este absolut necesar să avem în vedere acele aspecte care vizează balanța de putere la nivel global, ținând seamă de strategia vizibilă a Kremlinului din ultimul deceniu de balansare a puterii americane, fără să neglijăm balanțele regionale unde Moscova este implicată în mod activ. Dacă, în cea mai mare parte a epocii unipolarității americane, balanța globală de putere a fost latentă, datorită existenței unei singure puteri⁸, evenimentele majore din sistemul internațional ale acelei perioade, cu Statele Unite în postura de jucător central, au favorizat o dinamică a balansării, cuprinzând atât Federația Rusă, cât și alte puteri regionale. De ce a jucat Moscova un rol atât de important din perspectiva balansării? În primul rând, pentru că Rusia, etalând forța sa militară redutabilă, atât la nivel de discurs al liderilor de la Kremlin, cât și prin acțiunile sale militare din Georgia, Ucraina și Siria, a transmis Washingtonului că nu mai poate fi considerată o putere de mâna a doua, revendicând o poziție de frunte în viitoarea ordine mondială multipolară. Iar în al doilea rând, pentru că politica externă și de securitate a Rusiei, extrem de bine orientată din punct de vedere geopolitic, a reușit atragerea unui număr semnificativ de state pe orbita Moscovei, țări care au fost convinse de Kremlin asupra necesității de a nu se ralia principiilor și normelor ordinii liberale promovate de Washington. Este vorba, în primul rând, de o serie

⁸ Christopher Layne, *Pacea iluziilor. Marea strategie americană din 1940 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 10.

de state situate în „*vecinătatea apropiată*” a Federației Ruse, care s-au desprins din fosta URSS, dar și de un alt grup de țări situate în Europa, Asia, Orientul Mijlociu, Africa și America de Sud.

La trei decenii după căderea Zidului Berlinului, în noul context internațional, caracterizat de scăderea influenței americane pe arena internațională, multipolaritatea, precum și balanța globală de putere au favorizat și reactivarea balanțelor regionale de putere. Astfel, se poate spune că, în spiritul teoriei realiste, o serie de actori statali din diverse regiuni ale lumii au optat, în ultimii ani, pentru o serie de aranjamente de securitate cu Federația Rusă, promovând, în politica lor externă, conceptul de interes național și întărindu-și avantajele de ordin geopolitic. În acest sens, Moscova a încheiat parteneriate cu diverse state, utilizând acest instrument diplomatic care certifică opțiunile reciproce de dezvoltare a unor relații de cooperare în domeniul politic, economic, militar, cultural etc., dar care, așa cum se poate observa vizualizând „*harta*” parteneriatelor Kremlinului, conferă statului rus avantaje geopolitice deosebite

Din ce cauză s-a dinamizat balanța de putere globală în era post-sovietică? În urmă cu un deceniu, autorul realist Robert Jervis aprecia că dinamica balansării „*apare în contextul utilizării forței, al amenințării cu forța și al temerii de forță*”⁹. Or, așa cum se cunoaște, Statele Unite au întrebuițat forța militară în arena internațională de mai multe ori în ultimele trei decenii, fiind la originea înființării unor coaliții care au folosit instrumentul militar în operații umanitare, precum și împotriva unor regimuri care au sprijinit rețele teroriste internaționale. În spiritul celor afirmate de Jervis, fără a fi considerată o superputere, Rusia a recurs, încă din epoca unipolară, la acțiuni de forță pentru a-și împlini obiective circumscrise interesului național, utilizând capacități militare ofensive, ceea ce a dinamizat balansarea la nivelul unor regiuni, dar și efecte în mediul global de securitate.

Acțiunile concrete ale Rusiei din epoca unipolarității americane, caracterizate prin utilizarea forței militare, începând cu anul 2008 – războiul împotriva Georgiei, anexarea ilegală a Peninsulei Crimeea, sprijinirea separatismului și a războiului civil din estul Ucrainei, participarea la războiul civil din Siria de partea președintelui Bashar al-Assad –, au subminat arhitectura de securitate a ordinii liberale pe care a încercat să o fortifice Washingtonul în perioada post-Război Rece. Însă, din perspectiva echilibrului de putere, atât la nivel global, cât și al unor regiuni, operațiile

⁹ Robert Jervis, *Unipolarity: Structural perspective. World Politics*, vol. 61, nr. 1, ianuarie 2009, p. 207.

militare ale Moscovei au dinamizat balanțele de putere și au influențat strategiile de securitate ale principalilor actori statali ai politicii mondiale, în contextul trecerii treptate la o epocă multipolară.

Dacă analizăm, pe baza informațiilor statistice, raportul dintre puterea militară a SUA¹⁰ și a Federației Ruse¹¹, în acești primi ani ai multipolarismului, chiar dacă se observă că puterea militară americană este superioară¹², mai ales sub raport calitativ, privind însă acest raport doar prin prisma armamentului nuclear strategic, a capacității de lovire cu vectori nucleari lansați de la sol, din aer și din apă, forțele nucleare ale celor două state sunt aproximativ egale. Așadar, se poate spune că există un echilibru al balanței de putere referitoare la forțele nucleare strategice ale Washingtonului și Moscovei, ceea ce face ca rivalitatea strategică dintre SUA și Rusia, revenită în actualitate ca și în perioada Războiului Rece, să creeze atât la Casa Albă, cât și la Kremlin îngrijorare și teamă reciprocă.

Paritatea privind armamentul nuclear strategic între SUA și Federația Rusă a făcut ca Moscova, la câțiva ani de la disoluția URSS, să declanșeze acțiuni îndrăznețe, în planul politicii externe, pentru revenirea în forță în prim-planul politicii mondiale, pentru a i se recunoaște statutul de mare putere. De asemenea, au fost deseori situații în care, apelând la logica realismului politic, atât președintele Boris Elțîn, cât mai ales Vladimir Putin, în discursurile lor, au transmis capitalelor lumii hotărârea lor de a utiliza armamentul nuclear în situația în care Federația Rusă va fi atacată sau vor fi afectate interesele vitale ale statului rus. Prin urmare, în spiritul realismului politic, în virtutea căruia și Rusia nu are prieteni și nici dușmani eterni, ci numai interese veșnice¹³, Kremlinul a început să se manifeste ca o mare putere începând cu anul 2008, după războiul de șase zile purtat împotriva Georgiei, transmițând un semnal foarte clar comunității internaționale cu privire la faptul că se încheiase „*epoca tranziției*” spre statutul de mare putere.

¹⁰ Hans M. Kristensen, Matt Korda, *United States nuclear forces*, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, 2019, vol. 75, pe site-ul <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2019.1606503>, accesat la data de 07.09.2019.

¹¹ Hans M. Kristensen, Matt Korda, *Russian nuclear forces*, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, loc. cit., accesat la data de 08.09.2019.

¹² Pentru exemplificare, la nivelul anului 2018, bugetul militar al Federației Ruse a fost de 63,1 miliarde de dolari, în timp ce bugetul militar al SUA a fost de 643,3 miliarde de dolari, sursa <https://www.iiss.org/-/media/files/publications/military-balance-2019/mb2019-defence-budgets-branded.ashx?la=en&hash=C560EFFEC61FA0816B61B8A005215F0510F449EC>, accesat la data de 08.09.2019.

¹³ Lordul Palmerston, la jumătatea secolului al XIX-lea, a rostit o celebra frază, exemplificată deseori în cadrul școlii realiste: „*Anglia nu are prieteni eterni și nici dușmani veșnici. Interesele ei rămân eterne*”. Credem că, în aceste coordonate, se gândește astăzi politica externă și de securitate a Federației Ruse.

Raporturile de putere militară între SUA și Rusia au fost puse în evidență și cu prilejul renunțării de către ambele state, la începutul anului 2019, la Tratatul privind armele nucleare cu rază intermediară de acțiune (INF). Încheierea, în anul 1987, a Tratatului INF între SUA și fosta URSS a fost un moment de importanță majoră a perioadei Războiului Rece, una dintre pietrele de temelie ale echilibrului strategic între cele două superputeri, care a contribuit la creșterea încrederii strategice între Washington și Moscova. Renunțarea la acest tratat de către Washington și Moscova, în noile condiții strategice ale începutului epocii multipolare, dincolo de efectele foarte grave în planul securității internaționale, este expresia faptului că ambele state percep astăzi existența unui sistem internațional cu mai multe puteri majore care, așa cum opinează o serie de experți în relații internaționale, vor trebui să participe la elaborarea viitorului Tratat INF. Dar, până se va negocia și pregăti un nou tratat INF, trebuie să spunem că raporturile de putere ruso-americane pe această temă sunt astăzi generatoare de efecte în întregul sistem internațional, iar celelalte mari puteri din sistem vor trebui să-și modeleze politicile în domeniul securității internaționale, ținând seamă de noua situație strategică generată de renunțarea la acest tratat de către țările care l-au inițiat.

Analizând în spiritul realismului raporturile dintre puterea politică a Washingtonului și cea a Moscovei, considerăm comportamentul celor două state, în calitatea lor de membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU, drept unul dintre indicatorii relevanți ai acestui domeniu. Apreciind cooperarea drept un „*element*” secundar al relațiilor dintre state, realiștii „*nu neglijează în întregime studiul Națiunilor Unite sau Uniunii Europene la fel cum nu neagă nici faptul că uneori survin forme limitate de cooperare, iar instituțiile internaționale sunt semnificative numai în măsura în care le permit statelor să-și urmeze propriile interese*”¹⁴. Cu alte cuvinte, așa cum deseori s-a putut observa în procesul de adoptare a deciziilor, în epoca post-Război Rece, în organismele de conducere ale ONU, atât Washingtonul, cât și Moscova au uzitat de dreptul de veto și au blocat o serie de rezoluții ale forului mondial pentru a-și proteja interesele naționale. Așadar, relevanța instituțiilor internaționale pentru cele două state, din perspectiva gândirii realiste, înseamnă promovarea propriilor interese într-un cadru instituțional, iar când acest lucru nu a fost posibil, așa cum s-a putut observa în epoca unipolară, ambele puteri au acționat unilateral, chiar și utilizând instrumentul militar, din perspectiva realismului politic, fără a avea suportul ONU.

¹⁴ Jill Steans și Lloyd Pettiford, *Introducere în relațiile internaționale. Perspective și teme*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2008, p. 81.

Ca să oferim două exemple în acest sens, în perioada unipolarismului american, Moscova și-a folosit dreptul de veto în Consiliul de Securitate al ONU, utilizând acest instrument în 1999, pentru a opri atacul NATO asupra Iugoslaviei în contextul războiului din Kosovo, dar și în 2003, pentru a stăvili războiul SUA împotriva Irakului. Însă, în ambele situații, utilizarea dreptului de veto de către Rusia a fost inefficientă, deoarece nu s-a reușit, prin utilizarea de către Moscova a dreptului de veto în Consiliul de Securitate al ONU, oprirea operațiilor militare conduse de către NATO în Iugoslavia și de către SUA în Irak. Așadar, dacă avem în vedere aceste două exemple, în care se poate spune că Washingtonul și Moscova s-au confruntat, în plan politic, ca state membre permanente ale Consiliului de Securitate al ONU, exemple la care mai putem adăuga multe altele asemănătoare, care s-au petrecut în ultimul deceniu, se poate spune că cele două state continuă să aibă serioase divergențe politice atunci când le sunt afectate interesele de natură geopolitică și geostrategică.

CONCLUZII

În noua epocă multipolară care a început de câțiva ani, chiar dacă Statele Unite vor continua, pentru mulți ani, să păstreze un avantaj în plan militar față de ceilalți competitori datorită capacității acestui stat de a proiecta forța în orice punct al planetei, tot mai multe studii în domeniul relațiilor internaționale susțin faptul că, în politica mondială actuală, au apărut deja actori statali importanți, aflați în competiție cu Washingtonul, care nu vor ezita să aloce resurse uriașe pentru a-și dezvolta forța militară și a se poziționa cât mai bine în plan geopolitic și geostrategic. În aceste condiții, este de la sine înțeles că multipolarismul va conduce către o ordine mondială mai puțin stabilă, cu un echilibru global de putere mai fragil, în care va crește probabilitatea izbucnirii unor războaie de mare amploare, cu implicarea principalilor actori ai politicii mondiale. Dacă ținem seamă de faptul că atât Primul Război Mondial, cât și al Doilea Război Mondial s-au produs în contextul unor epoci dominate de multipolarism, acordând credibilitate teoreticienilor care consideră sistemele multipolare ca fiind cele mai orientate spre confruntare, nu credem că pot fi motive de optimism referitor la modul în care se va prezenta lumea viitoarelor decenii din perspectiva securității și stabilității.

Aprecierea specialistului chinez în relații internaționale Biao Zhang cu privire la faptul că „*Președintele Trump nu are o mare dragoste față de ordinea liberală*”¹⁵,

¹⁵ Biao Zhang, *Hans Morgenthau, realist theory of international leadership, and the future of global order*, în *Chinese Political Science Review*, 2017, 2: 512-530, pe site-ul file:///C:/Users/admin/Downloads/Hans_Morgenthau_Realist_Theory_of_International_Le.pdf, accesat la data de 9 septembrie 2019.

dar, mai ales, politicile actualei administrații americane de retragere a Statelor Unite din unele instituții, acorduri, tratate internaționale etc., ca și orientarea cu mai multă determinare către politica internă, demonstrează că puterea actuală de la Casa Albă tinde să acorde o importanță secundară instituțiilor internaționale, comparativ cu fostul președinte Barack Obama. Retragerea SUA din Acordul de la Paris, Tratatul INF, Acordul nuclear cu Iranul a lăsat deja un „gol” în politica internațională, spațiu pe care în mod cert îl vor ocupa alte mari puteri în viitorii ani, conducând la reconfigurarea ordinii mondiale multipolare în următoarele decenii.

Dacă se va menține actualul trend al politicii externe a Statelor Unite, credem că implicarea Washingtonului în politica internațională va fi și mai mult influențată de școala realistă, America viitoare fiind țara care va conta în primul rând pentru cetățenii americani („*America first*”¹⁶), cu o încredere mai scăzută în instituțiile internaționale, comparativ cu vremurile trecute. În același timp, Rusia, așa cum s-a manifestat începând din 2008, va continua linia realismului politic al președintelui Putin pentru a-și manifesta puterea și menține influența strategică în acele arii geopolitice în care este în competiție cu Statele Unite, dar și pentru a-și extinde influența geopolitică în regiunile în care nu va percepe influența unei mari puteri.

Este de așteptat ca acest început de epocă multipolară să accentueze competiția în plan militar între SUA și Federația Rusă, având în vedere faptul că Moscova a câștigat un avantaj strategic în raport cu Washingtonul odată cu anexarea Peninsulei Crimeea și cu intervenția în războiul civil din Siria de partea forțelor guvernamentale, aflate în tabăra opusă forțelor combatante sprijinite de SUA. Această competiție se va accentua și mai mult după retragerea ambelor state din Tratatul INF, în prima parte a acestui an, urmând să se dezvolte pe noi coordonate, în condițiile în care, în mod practic, cursa înarmărilor nucleare a fost relansată. De asemenea, în contextul diferențelor categorice dintre sistemele de organizare politică ale celor două state, al deosebirilor existente dintre valorile politice, economice, sociale, culturale etc., împărtășite de cele două țări, credem că Federația Rusă va continua, prin acțiunile sale în arena internațională, alături de alți actori statali aflați în opoziție cu politicile globale ale Washingtonului, să erodeze fundamentele ordinii liberale actuale. Acest angajament al Moscovei împotriva structurilor de rezistență ale ordinii liberale actuale este una dintre provocările la care SUA vor trebui să găsească răspunsuri adecvate în anii care vor veni.

¹⁶ Se referă la politica externă adoptată de președintele Donald Trump, începând cu anul 2016, politică bazată de unilateralism, protecționism și izolaționism.

BIBLIOGRAFIE:

1. Colin S. Gray, *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*, Editura Polirom, Iași, 2010.
2. Robert Jervis, *Unipolarity: Structural perspective. World Politics*, vol. 61, nr. 1, ianuarie 2009.
3. Henry Kissinger, *Ordinea mondială. Reflecții asupra specificului națiunilor și a cursului istoriei*, Editura Rao, București, 2015.
4. Hans M. Kristensen, Matt Korda, *Russian nuclear forces*, 2019, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 75, pe site-ul <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2019.1580891>.
5. Hans M. Kristensen, Matt Korda, *United States nuclear forces*, 2019, în *Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 75, pe site-ul <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00963402.2019.1606503>.
6. Christopher Layne, *Pacea iluziilor. Marea strategie americană din 1940 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2011.
7. John J. Mearsheimer, *Tragedia politicii de forță. Realismul ofensiv și lupta pentru putere*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, 2003.
8. Jill Steans și Lloyd Pettiford, *Introducere în relațiile internaționale. Perspective și teme*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2008.